

szonynak, most ne zavarj, épp engem csesznek le.

Előadás után a munkatársakkal együtt szeretteink körében ücsörögtünk.

Premier

6-tól megnéztem egy új fénybeállítást arra a jelenetre, mikor széttépik a díszítők a papírdíszletet. Eddig ezzel volt a legtöbb bajom. Körbejártuk a színészeket, itt fenékbe kell rúgni mindenkit premier előtt, ez hoz szerencsét. Akit láttam, finoman megrúgtam. Aztán ahogy beülni készültem, összefutottam Spiróékkel és a fordítóval a nézőtéri ajtó előtt. Ezt jó jelnek véltem. Majd kisebb zökkenőkkel, kihagyott részekkel, túlzásokkal, felnagyított tetszést kicsikarásokkal lement az első rész. A telt házas közönség derült, amin lehetett, néha lezuhant a feszültség, nem tudom, miért. Ezt Kazynski is érezhette, mert improvizatív káromkodott, ahol csak lehetett. Megbeszéltük, hogy háromnál sose legyen több. 8 és 12 közötti „kurvá”-val tetőzött.

A szünetben az igazgatói irodában kellett vodkázni az alkotóknak, „mert akkor siker lesz” – jelentette ki Słobodzianek. Nem zavarta, vagy nem ismerte fel, hogy whiskeyt töltött a poharakba, és azt ittuk meg. Patríciával még gyorsan végigszaladtunk a színpad mögött készülődő színészek biztatásaként. Majd jött a második rész. Talán a lehető legjobb formájában. A tapsról nem tudom lemérni, mekkora volt, többek között azért, mert nekünk is – Anni, Balázs, a két tolmácsunk – fel kellett menni a színpadra. Kaptunk vi-

rágot, meghajoltunk, majd Spiró Gyuri is ott hajlongott már az utolsó körben. Forróbb lett a taps, szépen meg is bravózták. Boldog színészekkel ölelkeztünk a színpad mélyén. A közönség ezalatt rosszabbnál rosszabb – talán lengyel fehér- és vörösborokat iszogatót a sztálinista előcsarnokban. A szerző és fordító kedvesen gratuláltak. Gyuri az előadás hibáját a saját írói hibájával magyarázta... Bogusławski, ahogy feljelenti Rybakot, és rögtönöz a *Tartuffe*-előadásban – ügyetlen. Nem lehet érteni. Ezért nincs is hatása. Magyar barátaim tudták követni, örömmel fedeztek fel itthoni színházi momentumokat az előadásban. Egyöntetű tetszést a Skibińskát alakító Agnieszka aratott. A további szereplők játékát ki-ki másként ítélte meg. Nem részletezem. Ezek után még fel kellett menni a színészbüfébe, ahol tóosztokat mondtak, ajándékokat kaptunk Anni, Balázs, Patrícia és férje, no meg jómagam. Ismét számtalan dicséret hangzott el. Különösen Patríciát bravózták lelkesen újra meg újra a hálás színészek. A beszédeket az igazgató, majd színpadi mása, Kazynski tartotta. Színésznők adták át az ajándékokat, nekem is kellett valamit mondanom... de képtelen voltam udvariasan ömlengeni, ezért inkább felhívtam a figyelmet a hibákra, mire vigyázzanak a további előadásokon, mi ne történjen meg, ha lehet. Aztán következett az ivászat. És az újra és újra hálálkodó színészek, Słobodzianek, hol Patríciástul, hol angolul.

Fél 3-ig bírtam ezt körülbelül.

Stuber Andrea

Színház az egész színház

AZ IMPOSZTOR A TEATR DRAMATYCZNYBEN

Lengyelország a lengyel színház kétszázötven éves jubileumát ünnepli idén. A dátum ahhoz kötődik, hogy az első állandó és hivatásos lengyel színházat Nemzeti Színház (Teatr Narodowy) néven 1765-ben hozta létre az utolsó lengyel király, Szaniszló Ágost. (Ekkor Wojciech Bogusławski, a színház későbbi igazgatója és felvirágoztatója még csak nyolcéves.) Az évforduló tiszteletére meghirdetett ünnepi Wojciech Bogusławski-év nyitó eseménye egy kortárs magyar dráma bemutatója volt január 10-én, magyar rendező rendezésében, a varsói Drámai Színházban (Teatr Dramatyczny).

A mű természetesen *Az imposztor*, amelynek címszereplője a lengyel színház atyjaként számon tartott Bogusławski. A szerzőnek, Spiró Györgynek és műve-

inek lengyelországi recepciótörténete külön regény (kalandos). A rendező, Máté Gábor a Teatr Dramatycznyt vezető Tadeusz Słobodzianek *A mi osztályunk* című drámáját vitte színre kiváló előadásban a Katona József Színház Kamrájában. Így állt össze ez a konstelláció *Az imposztor* varsói bemutatójához. Spiró György színdarabját 1988-ban tűzték műsorra legutóbb Lengyelországban, Olsztynban, ám az 1991-es tévéfilmváltozat jóvoltából ma is él a köztudatban, erősen összefonódva a Bogusławskit a kamerák előtt megformáló Tadeusz Lomnicki alakjával, akit művészi potenciálja és pozícionáltsága alapján nyugodtan nevezhetünk az egykori lengyel Major Tamásnak.

Az előadás már az első pillanatokban sejteti, hogy fő témája, vezérfonala a színház. A kezdés becsapós:

Kasia Chmura felvételei

a csupasz színpad elején, az elkopott fekete padlózat-
on gurítható ruhafogas áll. Beszaladnak a színészek,
ki-ki magához ragadja a jelmezt, és elsiet vele. Gondolhatnánk, azt a sztereotip keretjátékot látjuk, mely
szerint a színészek eljátsszák, hogy színészek, akik
mindjárt szerepet fognak játszani. Valójában azonban
máris Az *imposztor* vilnai társulatának tagjai nyüzsög-
nek előttünk. És amikor a műszakot alakító két szí-
nész, Aleksander Trąbczyński és Zbigniew Dziduch
odébb tolják az állványt, amögött már ott ül a látogató,
akit nem ismer meg senki. Idősebb férfi, a mostani
divat szerint hordott sállal a nyakában, fesztelenül el-
helyezkedve a széken. Mire feláll, hogy körbejárja a
színpadot, tapsolva megvizsgálja az akusztikát, szem-
revételezze a világítást, valahogy más alakot ölt.
Látszik az utazóköpenyeről, a táskájáról, a mellényé-
ről-nyakkendőjéről, hogy mégsem mai figura, hanem
korabeli, kétszáz évvel ezelőttről. A körülmények fel-
térképezéseként lerótt köréből szakmai érdeklődés és
teátrális érzék sejlik elő. Aki ott járkal a színpadon,
az délelőtt tízkor, a Díszletező és a Kellékes előtt is ad
magára, ha színpadra (vagy színpadon) lép. Most a
Díszletező és a Kellékes is egyszerűen néző. (Sőt ké-
sőbb is. Amikor cukorkafogyasztóként gyanútlanul be-
lezörgőzaccsóznak a társulati vitába.)

A Bogusławskit alakító Witold Dębicki senkire nem
hasonlít azok közül, akik eddig felléptek a Major
Tamásra írt címszerepben. Hetvenkét éves, de öt-tíz
évet nyugodtan letagadhat. (Major 73 éves volt az ősbem-
utató idején.) Hullámos hajának első felét már elvesz-
tette, szemüveget hord – lehetne éppenséggel könyvelő-
nek nézni. De olyan a tartása, a járása, a magabiztos
mozdulatai, mintha ezt az ellen-külsőt is csak játszáná.

Jelenet az előadásból

Önironikus nevetése (például Hrehorowiczówna szava-
ira: Milyen öreg!), lassú, kitartott megszólalásai és az el-
leplezett, intenzív figyelme mind arra utalnak, hogy ez
a Bogusławski határozott, kiérlelt személyiség, aki már
megválogatja, mi érdeklé egyáltalán. A szereppéldányá-
ba bújlik, rá sem néz a vilnaiakra, mégis felmér közben
mindenkit. Jól ismeri a világot, a színházat is beleértve.
Azonnal tudja hová tenni például Damse (Bartosz
Waga) intrikus megjegyzéseit, s erőfőlényből rögtön
szembeszeget vele: néhány szóval és Major Tamás-i fel-
emelt mutatóujjal rendezi le a fiatalembert. Szereti a
nőket. Némelyik gesztusa – ahogy Pięknowska (Anna
Szymańczyk) karján végigsimít, vagy megmarkolja a
rangidős Hrehorowiczówna (Małgorzata Rożniatowska)
fenekét – jelzi kollegiális udvariasságát és járatosságát a
közegben. Dębicki Bogusławskijának nagyon könnyen
megy, hogy a *Tartuffe*-próba alatt – amelyet erős húzá-
sokkal adnak – Molière szavaival a száján megszédítse
partnernőjét, az Elmirát alakító Kamińskát játszó, sző-
kés-vörös hajzuhatagú Agnieszka Warchulskát. Annál
is inkább, mert nem hagyja közömbösen a nő csábere-
je, amikor Kamińska megpróbálja rávenni, hogy vigye
magával Varsóba. Ez az a jelenetsor, amikor a vilnai tár-
sulat tagjai úgy járulnak egymás után a Mesterhez, mint
Gogol Hlesztakovja elé az előljárók. Dębicki látszólag
nem figyel. A *Tartuffe* szövegét tanulja, a példányába
mélyed – amikor a papírok földre kerülnek, gondosan
megtapossa –, de valójában mindent lát és ért.
Miközben Kamińska rohamozza őt, hosszú csíkokra tép
egy lapot. (Melyiket vajon? Talán a Rendőrhadnagy jele-

nését a végéről?) Később látjuk, hogy mire szolgált ez: könyvjelzőül a példányában ahhoz, hogy a próbán a darabból származó idézetekkel igazolja *Tartuffe*-értelmezését. Mindazonáltal Kamińska el tudja vonni a Mester tekintetét a betűkről, elég odaguggolnia elé, megfogja a lábát, és mélyen a szemébe néznie. Bogusławskinknak jólesik a nő közeledése, s maga is beleizzad abba, hogy elutasítja a vilnai sztárt. Nem csoda hát, ha Kamińska úgy távozik, hogy nem adta még fel ezt a dolgot.

A fenti leírás talán jelzi, hogy szépen alakuló, pontosan felrajzolt viszonyok teszik hitelessé és érdekessé a játékot. Ez a produkció nem annyira a politika, a megszállás vagy az elnyomatás témakörét forszírozza, bár *Az imposztor* erre is módot adna. Máté Gábor rendezése nagymértékben arról szól, hogy egy színházi társulatban milyenek az emberek, hogyan érintkeznek és dolgoznak egymással. A színház mint létforma mutatkozik meg, mint alapvető tevékenység, hétköznapi és ünnep, közösségi tér – szűkebb és nagyobb: társadalmi méretekben. Mint olyan hely, ahol lenni érdemes és jó és szenvedelmes, és ahol leképeződik a külvilág is a maga egzisztenciális kiszolgáltatottságával és perszonális viszonyaival.

A darab nyilván valamiféle személyességgel szólal meg, amit a lengyel nyelv és a varsói társulat nem ismeretében nincs módunk a nézőtérrel felmérni. De egészen biztos, hogy amikor Każyński igazgató bemutatja Bogusławskinak a színészeit, az a közönség számára többet jelent annál, hogy Rogowski úr, Kamiński úr, Kamińska asszony, Pięknowska kisaszszony, Skibiński úr és Skibińska asszony. Azt is jelenti, hogy Andrzej Blumenfeld, Sebastian Skoczeń, Agnieszka Warchulska, Anna Szymańczyk, Mariusz Drzęk, Agnieszka Wosińska. Mariusz Drzęk a „meg nem értett művész” öszülő tincseivel olyan Skibińskit játszik, aki önpusztítón él, iszik és dohányzik, köhög és részeg, sorscsapás bármely társulatra nézve, mégis gyengédség és segítőkészség veszi körül. (Annyiban homogénnek mondható a trupp, hogy mindenki iszik. Amikor Każyński megszomjazik, és kihirdeti az alkoholtilalmat, a színház valamennyi tagja a zsebébe nyúl, és a direktor lába elé helyez egy-egy saját tulajdonú vodkásüvegecskét.) A fiatal és feltűnően szép Pięknowska úgy rivalizál az érettebb, dekoratív Kamińskával, ahogy kell. Már az első képből egymásba akadnak és összeszikiprésnek. Míg Kamińska Elmirát próbálja, Pięknowskánk részen van: mozog a szája a szöveggel, nyilván bármikor kész beugrani a kollegina szerepébe. Kamińska pedig még a *Tartuffe* oly kinos záró képének próbáján is él hierarchikus előnyével, s négykézláb előrébb mászik, mint ahol Pięknowska hódol a cárnak. A botrány pillanataiban aztán inkább marad hátul persze.

A darabbeli *Tartuffe*-előadás ízes és pörgős betétje a produkciónak. Cziegler Balázs a Gubernátortól kért dotáció gyötrő hiányára rájátszva papírdíszletet tervezett a vilnaiak bemutatójához. Úgy lóg le a tekercs a magasból a tartóról, mint egy guriga konyhai kéztörölő. Bach-toccata és -fúgára zizeg-surrog a színpad, ahogy a gyűrt, nyersszínű vászonjelmezekbe öltözött, erősen kifestett arcú szereplők tapodják. A botrányt a bal oldali proscéniumpáholyban sápiatózó és kiabáló

Każyński direktor arcáról olvassuk le. (Nehéz is hatásvos színpadi skandalumot teremteni abból, hogy valaki nem jön be.) Az exkluzív zárójelenettel végződött *Tartuffe*-előadás után a Gubernátor öltönyös fogdmegjei szétverik-széttépi a színpadot. (Ez a momentum finoman összejátszik az *eredeti* vilnai vendégjátékkal, Spiró *Az Ikszek* című regényéből. Ott egy Goldoni-komédia díszletét verik szét maguk a varsói vendégművészek.) A Teatr Dramatycznyben a vilnai társulat igazgatóját Sławomir Grzymkowski játssza. Każyńskija jellegtelen külsejű, hivatalnokforma, lobbanékony keszeg ember. Ruhája – ahogy a többieké is – jellemzően jelenkori, valahol 1960–2010 között. A kötött sapka és mellény például, amit Füzér Anni a Sűgönőt játszó Jolanta Olszewskára adott, minden létező sűgönők tipikus egyenruhája lehetne. A vilnai társulat tagjai mintha elszürkült, a szokások és divatok rabjává lett utódai volnának a XVIII. századi Mesternek. Aztán megszínesednek tőle.

Az előadás viszonyrendszere két tengely mentén mozdul el, ellentétes irányba. Debicki Bogusławskija úgy jött, mint akiben minden erő, tudás és elhivatottság megvan ahhoz, hogy a színházzal elérje, amit akar. (Rendkívüli gázsit, forradalmat, felkelést, szakmai öntudatra ébresztést, bármit.) A Skibińskát játszó Agnieszka Wosińska olyan színésznőt ad, aki voltaképp kívülálló. Ő az egyetlen, akit csöppet sem érdekel Bogusławski érkezése. Nem ambicionálja, nem csigázza fel a vendég jelenléte. Kis beszéde, amit elmond a helyi közönség igényeiről, szintén arra utal, hogy nem hisz a színházban. És épp ő lesz az, aki a botrányos *Tartuffe*-előadás végén hitetlenkedő, bugyborékoló örömmel járkal fel-alá, mert megérezte a közönség reakcióján, hogy mire képes a színház. Eddigre Bogusławski rég nincs jelen, sőt tulajdonképpen már korábban hátrébb vonult, hagyta az energiáit átfolyni a felbolydult társulat tagjaiba. Valami átköltözött belőle a többiekbe. A legtöbb (vagy a legkevesebb?) talán Rybakba, akinek képében Kamil Zigmund oly katonátlanul áll cári egyenruhában a Gubernátor előtt. Az történt itt most a varsói Vilnában, hogy egy középkorú színésznőnek – aki nem a fia elvesztésén rágódik magában, hanem talán a Rybak iránti szerelmén – Bogusławski jóvoltából meggyőződése lett a színház. Spiró darabja egyebek közt a színház hatalmáról szól. A varsói előadás ebbe szó bele egy finom, individuális szálal.

Amikor az elején Bogusławski megérkezik, s sikerrel letárgyalja a gázsiját Każyński igazgatóval, nyomban távozik is. Siettékben keresztülgyalogol a díszlet díványon. Mellette áll az ügyelő, akit Henryk Niebudek játszik végtelenül szolgálat- és áldozatkész járással és mozgással. (A kardigánját is begombolja, mielőtt átadná a horribilis összegű gázsit, amit Bogusławski legombolt róluk.) Az ügyelő egy észrevétlen, finom mozdulattal lesimítja a vendégművész után a megtaposott heverőt. Becses tárgyról van szó. Díszlet. Végül aztán épp ő, a dolgos ügyelő (és besúgó) lesz majd kirúgva a balhé után. Ő, valamint a kelőten tenyérbe mászó Chodźko kritikus (Piotr Siwkiewicz). A két lúzer. Pedig ez az ügyelő biztosan tudja tudva azt, amit Rybak kiált oda távoztában a többieknek: Örüljete, hogy színházban élhettek!